

BARCZA AMBRUS

„A MI FÜREDI KÖZTÁRSASÁGUNK”¹

Szabadidő a 19. századi Balatonfüreden

(részletek az OKTV-dolgozatból)

A tanulmány célja a korabeli naplók, panaszok, levéltári források és a szakirodalom segítségével bemutatni a 19. századi balatonfüredi fürdőélet mindennapjait, különös tekintettel a szórakozási formákra, kulturális szokásokra és vendégeinek társadalmi megoszlására.

A Balaton-part ezen szakasza már a 18. század közepétől bencés kézbe került és egészen az államosításáig, 1949-ig a szerzetesrend tulajdonát képezte. Eleinte a Tihanyi Apátság birtokához tartozott, de apránként a vezetés, majd a terület is a Pannonhalmi Főapátság kezébe került. A gyógyfürdő elnevezése a forrás latin nevéből ered: „*Acidula Fürediensis*”, amely magyarul annyit jelent „*Savanyú víz*”. A mai Balatonfüred területén egykor három különböző település állt: Füred és Arács falvak, illetve a savanyúvízi fürdőtelep. Itt tisztáznánk is, hogy a tanulmányban mind Füred, mind Savanyúvíz alatt a balatonfüredi gyógyfürdőt értjük, míg a környező Füred települést Füred falu néven említjük.

A 19. században föllendült fürdőlátogatás eleinte a környékbeli betegeket és gyógyulni vágyókat érintette. A századvégre azonban Füredet, az 1861-ben átadott Déli vasútvonal és a polgárosodás következtében már többnyire a csupán szórakozásra vágyó nagyvárosi középosztály kereste fel. A fürdővezetés részére ez új kihívást jelentett: ki kellett elégíteniük az ezen okból idelátogató vendégeik igényeit is. Az 1826-os tűzvészt követően vette kezdetét az első nagy beruházás, amely után kisebb-nagyobb megszakításokkal fokozatosan kiépültek a fürdőtelep különböző létesítményei, mint például: Angolkert, lövöldék, Ó- és Újfürdőház, Nagyvendéglő, különféle vendégházak, kávéház és színházak stb.

Kezdetben a fürdő igazgatásáért a tihanyi apát, illetve szerzetesközösség felelt, ám 1835-ben Écsy Lászlót fürdőfelügyelőként kinevezték a gyógyfürdő élére. Écsy 1867-ben megkapta a fürdőigazgatói titlust, amelyet 1889-es nyugdíjazásáig betöltött. Mintegy 54 éven keresztül állt a fürdő élén. Ezután az irányítást a főapátság és egy bencés fürdőigazgató vette a kezébe. A fürdőigazgató a gyógyfürdő beosztottjainak – pl.: hajdúk, szobaleányok – koordinálásáért, a jövedelmek beszédéséért, az építkezésekért, illetve a zene- és színtársulatok meghívásáért felelt.

Megosztottság a fürdőn: cottériák, zsidóság

A korban az ember társadalmi ranglétrán elfoglalt pozíciója nyilvánosság tárgya volt, hiszen megmutatkozott az öltözéken, a megszólításon, egy-egy kézmozdulaton vagy akár szófordulaton is. Így volt ez Füreden is. A társadalmi osztályok közötti feszültségeket, megbúvó ellenszenvet a fürdőtelep és a társasági terek szűkössége miatti elkerülhetetlen találkozások szinte törvényszerűen előhozták, hiszen társadalmi státusztól függetlenül a vendégek együtt töltötték ivókúrájukat, együtt hallgatták a színdarabokat vagy a térzenét. Ekkoriban Savanyúvíz sajátságának számított a folyamatos méricskélés, megfélemlési kényszer és a „feszesség, mellyről Füred régóta ésmeretes”, amely „mind addig meg nem szünhetik, míg Füredet csak honbéliék vagy épen szomszéd környékűek látogatják, a kik egy mást már előre ösmervén, polgári állásukat, vagyonukat, sőt még kinézéseiket is latra mérik”.²

A hajdani fürdőkre jellemző volt az egyenlő bánásmód elve, miszerint kiszolgálták a fizetővendé-

get vallásától vagy társadalmi osztályától függetlenül. Ennek kapcsán jött létre a *table d'hôte* intézménye, amelynél a vendégek közös asztalnál ülve fogyasztották étküket, mintegy szemléltetve a társadalmi egyenlőséget. Azonban ez olyannyira sértette egyesek hiúságát, hogy szükségét érezték különállásuk, illetve különb mivoltuk demonstrálásának, mely érdekcsoportok, úgynevezett cottériák létrejöttéhez vezetett, ami joggal bosszantotta a többi vendéget.³ Így nem meglepő Dr. Szabó Dávid kritikája sem: „Drága a' sétatéren sokaktól csak egy szócska, egy pillantás is, - mi szerént sok nagys. és tek. asszonyság és kisasszony, és nagys. 's tek. uraság olly aristocratai szigorúsággal tiltja az idegennek a' legtiszteletesebb közelítést is, szorosan zárkozván jól ismert köréhez, mellyben talán – hite szerint – nem jó érintésbe olyannal, kinek csekélyisége az ösöktől szerzett fényre homályt lehelhetne, a' mitől az idegenhez közelítésben fél.”⁴

Hasonló elkülönülésnek számított a zsidóság. A 19. századi Balatonfüred és még számos másik fürdő esetében is jelentős a zsidó fürdőzők aránya,

előbbinek 1821 és 1838 közötti összes vendégének mintegy ötödét tették ki.⁵ A korabeli gyógyfürdők-re jellemző üzleti elv, miszerint a vendég pénzéért megkapja a szolgáltatást, és polgári mivoltuk megnyitotta a nagyszámú városi zsidóság számára Füred kapuit.⁶

Míg a fürdőt fölkeresők otthonaikban, lakóhelyükön könnyedén elkerülhették zsidó polgártársait, addig a fürdő mindenki számára hozzáférhető találkozási pontként elkerülhetetlenül számos konfliktus helyszíne lett. Az összezártság és a folytonos érintkezés folytán a fürdővendégek soraiban óhatatlanul felszínre törtek az addig lappangó ellenérzések, ám ugyanakkor az integráció előmozdítói is lehettek. A zsidó fürdővendégek jelenlétét más-más szemmel nézte a fürdő igazgatósága, a környező falvak lakói és a fürdőközönség többi része.⁷

A vezetőség a nagyszámú vagyonos izraelita vendégei érdekében igyekezett minden lehető megtenni, így már 1816–1817-ben a Ferderber-féle telken fölépült az első zsidó traktérház. Majd az 1868-ban emelt zsidó vendéglő elődjét, az egykori istállók és kocsiszínek helyén 1837-ben alakították ki, melyre a szigorú vallási előírások betarthatósága miatt volt szükség.⁸ Orzovenszky Károly 1863. évi fürdőismertetőjében megemlíti, hogy „végre az izraeliták részére egy, Füreden lakó rabbi végzi az istentiszteletet”.⁹ Emellett az intézet számos zsidót alkalmazott, többek között az ország első izraelita diplomás orvosát, Oesterreicher Manes Józsefet, savanyúvíz első fürdőorvosát.¹⁰ Ugyan a gyakorlatban az egyenlő bánásmód elve nem valósult meg minden téren, az igazgatóság igyekezetét látva Lów Lipót rabbi társaival a Panaszkönyvben háláját fejezte ki: „Háladdatos érzélemmel elismerjük ezen joltévő intézettnek czélarányos szabályait, mellyben mindenki, külömbiség nélkül részesülhet.”¹¹ Végszóként 1887-ben Écsy László öccsét fölkérték, „hogy egy volt zsidó megkörösztolkodik, lenne körösztapja. Elfogadta...”¹²

Azonban a fürdőkoszorú többi részében ennél megosztottabb volt a zsidóság megítélése. Már a reformkori Panaszkönyvben egyesek „Társaság” név alatt hangot adtak ellenszenvvel teli érzéseiknek: „Kéméletlen sött illetlen dolognak méltán tartható az: hogy az igy czimzett uri fördökben, az t. uradalom bölcse rendelethe¹³ ellen is, zsidó nép bé botaítatik...”¹⁴ Az ezt követő panaszban olvashatjuk: „Minthogy az alább írtak semmit sem tudnak illy társaságos kérelemről, ezzenek felszólítják a fentírt kérelemnek íróját, tegye ki böcsületes nevét.”¹⁵ Hasonlóan ellenszenves megnyilvánulások

tömegei olvashatóak a helybéli *Balaton-Füredi Napló* hasábjain. Az újság rögeszmés kérdésköre („Mért nem járnak a zsidók Füreden szinkörbe?”) vissza-visszatérő téma, melyre újabb és újabb okokat találnak: „1-ör mert magyarul játszanak, 2-ör mert ingyenjeggyel nem tiszteltetnek meg, 3-ör mert ott a helyet pénzért adják, míg a kávéház előtt és a sétányon egész nap ingyen heverészhetnek, 4-er mert hallgatni nem szeretnek, de beszélni s főleg számolni igen. 5-ör nincs kilátásuk, hogy a színészek emanczipálják.”¹⁶ Táncsics Eszter és párja közös naplójukban hasonló utálattal nyilatkozik, amikor abbéli örömeinek ad hangot, hogy „[e]zt a színházat már csak azért is érdemes megtekinteni, mert ez azon hely, ahol nagyító üveggel se lehetne fölfedezni csak egy kéthetes ici-pici zsidógyereket se.”¹⁷ Mindezek ellenére előfordultak ennél haladóbb szellemiségűek is, a pesti táblabíró, „Nagy [Leó] nagyon az emancipáció barátja”.¹⁸

Végül a környező Füred és Arács falvak lakosainak erős zsidóellenes megmozdulásait kiválóan tükrözi a 1826-ban kitört tűzvészt követő tragikus események. A megrémült lakosság a szerencsétlenséget egy arra járó zsidóra kente, kit elfogtak, majd „végig kínozták azt az utoljára egyik ájulásból a másikba esett félholt embert. Végezetre, mikor erre sem vallotta ki, amit voltaképpen el sem követett, megkoronázandó kegyetlenségüket, Balatonfüred község pincéjében kötél általi halálra ítélték s fel is akasztották a földkerekek legártatlanabb emberét.”¹⁹

Noha az igazgatóság mindent megtett az emancipáció érdekében, az 1884. és 1887. évi környéki választásokon elindult „Vadnay Bandi, Tapolca kerület képviselője”, az „Antiszemita elv mellett”²⁰ elsöprő többséggel győzelmet aratott.²¹

Zárszóként szintén a *Balaton-Füredi Napló* egyik szezonvégi számának hasábjairól idéznék, amelyben érdekes módon, az imént leírt tapasztalatoknak ellentmondva, a füredi vendégek egységes állásfoglalását magasztalják: „Miután kevés a vendég, nem igen válogatnak egymás közt, élnek halnak egymásért minden rang különbség nélkül, – keresik és szeretik egymást, mint a legjobb testvérek. – Oh ha az egész hazában ily szép egyetértés volna magyarjaink között, de boldog leendene e nemzet és e haza!!!”²²

Fiatalság a fürdön: flört és szerelem

A 19. századi Balatonfüreden nyaranta előszere-ttel mulatott a fiatal városi polgárság, szerelmek lángoltak föl, majd a fürdőidény végeztével fájdalmas módon elhervadtak. Nem hiába tanácsolta

Blaha Lujza a „leányos mamáknak”, hogy „[h]ozzák férjhezadandó leányaikat Füredre, ott biztosan mihamarabb férjhez mennek”.²³ Számítlan házassági frigy itt, Savanyúvízen kötött, a Balaton partján. 1841. évben Slachta Etelka betegeskedő édesanyja is azért hozta magával leányát a gyógyhelyre, hogy férjhez adja, mely célja megvalósult ugyan, de ő már sajnálatos módon nem érte meg, ugyanis augusztus 20-án Füreden elhunyt. A félárva lány rendkívüli aprólékossággal írott naplója az olvasó számára kirajzolja a reformkori füredi fiatalok fölhevült érzelmeit és társaséletének mindennapjait. A naplóíró 16 éves kamaszlány egyik nap őszintén bevallja magának gyermekességét és hiúságát, amely föltehetőleg kortársaira is egyaránt igaz lehetett: „Szörnyűn víg voltam, sőt gyermekes, vágy, szükség volt bennem, [...] hiúságom igen hízelgett vala.”²⁴ A napló egészen egyedi bensőségességgel jeleníti meg a naplóíró leányzó érzelmeit, szerelmi viszonyait, melyet egészen leendő férjével, Szekrényessy Józseffel való kapcsolatáig nyomon követhetünk. Végül kardinális jelentőségű a lány személyiségében félárva mivolta, édesapját mondhatni egyáltalán nem ismerte. Második hősünk, a szintén 16 esztendő, Füreden mulató gróf Zichy Géza, ki egy balul sikerült vadászat során elvesztette félkarját, majd ezután szülei gyógyulás gyanánt a fürdőre küldték 1865-ben. E két szál felgöngyölése világossá teszi számunkra a korabeli ifjúság füredi időtöltésének olykor pajzán, olykor duhaj epizódjait is. Az alábbiakban röviden két egymástól független, de számos ponton azonos történet hasonlóságain keresztül igyekszünk bemutatni a 19. század füredi fiataljait. Mindenképpen fontos még megemlíteni, hogy – amint arra Katona Csaba elemzésében már kitűnően rávilágított – Füred „kies” vidéke, távol az otthoni környezettől és az ismerősök folyamatosan vegzáló pillantásaitól, a hajdani fiatalság számára igencsak megkönnyítette a mulatozást.²⁵

Ahogy az illemszabály is tartja, kezdjük talán a leányzóval. A füredi vendégsereg soraiban számos egyedülálló önjelölt fiatalember kokettált egyszerre a művelt polgárlánynak, amint megérkezett a fürdőtelepre. Ott-tartózkodásának már a negyedik napján a tihanyi „kéjutazás” során egy Csetke nevű ifjút – első látás után – úgy az ujjai köré csavart, hogy „a szó legtökélyesebb értelmében: hódolt”.²⁶ Slachta kisasszony fölhevülten írja: „Büszke vagyok e diadalra!”²⁷ Azonban újdonsült hódolójának váratlanul el kellett hagynia a fürdőt, így iránta érzett szerelme amilyen hamar föllobbant, olyan

hamar le is lohadt, de Etelka kissé örült távoztának: „Érzékiségem fel van ingerülve – jó, hogy távozik, különben bolondságot követhetnék el.”²⁸

Csetke távoztával Szekrényessy tölti be az udvarló szerepét, s a következő napokban egy kitartó, fáradhatatlan udvarlás veszi kezdetét. Etelka egyik álmatlan éjjelét muzsikaszó, szerenád szakította félbe – hosszas tépelődésre készíti, vajon kitől kaphatta. Végül az eget átszelő távoli villámok jóslatára hagyatkozott, „[b]izonynal Szekrényessy hozá a szerenád”.²⁹ Ám mégsem szabad azt hinnünk, hogy pusztán az imént említett fiatalember fejét csavarta el így a soproni úrilány. Szekrényessy mellett még egy bizonyos Hugonny is lankadatlanul igyekszik magát a lány szívébe lopni, de mindhiába. Noha a kisasszony igencsak kedveli az ifjút, de „még se mennék hozzá”, írja, hiszen „[k]ét nő után kiégettnek kell lennie szívének [...]. Emellett két gyermeke van már.” „Nem, én itt nem csinállok magamnak illúziót”,³⁰ zárja le végleg a kérdést.

Etelka kériihez hasonló rendületlenséggel csapta a szelet a fiatal Zichy fürdőtársainak. Elszántságát kiválóan tükrözi, hogy egy nap, tétovázás nélkül elhatározta, női fürdőruha álcájában beúszik a hölgyek fürdőjébe. Azonban hamar lelepleződött: „A Balaton egy kötéllel volt elkülönítve a nők és férfiak számára, én női fürdőruhába öltözve, a női fürdőközönség közé vegyültem, de nemsokára felismertek s a fürdőbiztos húsz forint pénzbírságot rótt reám.”³¹

Etelka vonzerejéhez visszatérve megállapítható, hogy nem csupán szép alakja volt az oka sebes hódításának, hanem nagyban hozzájárult ahhoz zongora-, tánc- és énektudása is, amely különösen a híressé vált Bizay urat, a „nemzet báróját” hozta „a legnagyobb extase-ba”: „De már ez sok, illy dalnokné, s mellette illy virtuóz a zongorán!”³² – lelkesedett. Valamint további bájta kölcsönzött a lánynak írói hobbjaja, miszerint néha egy-egy újságban megjelentek kisebb művei is.

Bizay léhűtő személye Zichy Géza kalandjaiból is visszaköszön az olvasónak. A siheder grófnak korábbi kudarcának ellenére korántsem lankadt udvarló kedvét igyekezett a „nemzet bárója” veszélyesebb vizek felé terelgetni, sikertelenül. A baljóslatú kísérletezések egyik legfőbb akadálya minden bizonynal az ifjú Zichy tapasztalatlansága volt, amely meghátrálásra készítette: „A színtársulatnál működött ekkor Sz. kisasszony, mind drámai szende, az öreg Bizai egyre lovalt, hogy udvaroljak a kisasszonynak – bár erre teljes ártatlanságomban

semmi hajlandóságot nem éreztem, – a vén korhely elhitette velem, hogy ez hozzátartozik a gavallérsághoz. Egy párszor meglátogattam Sz. kisaszszonyt, ki kedvesen fecsegett velem s nagyon megkedvelt. Egy bizalmas órájában két keze közé fogta arcomat, s így szólt hozzám: »Valamit mondok kicsikém: kerülje az asszonyok társaságát, kár lenne a maga tiszta lelkéért! Ne fecsérelni el életét könnyelműen és óvakodjék a színésznőktől!«³³

A fiatal Szekrényessy eltökélt küzdelmét rendkívül megnehezítette Etelka édesanyja, ki nem támogatta lánya vele való kapcsolatát, sőt vetélytársát, Hugonnayt szemelte ki lánya számára. Aki ismeri Etelkát, az tudja milyen rettentően frusztrálta őt ez a korban olyannyira meghatározó szülői vélemény, mely érzéseivel teljesmértékben ellentétes volt.³⁴

Slachta kisasszony kifejezetten szeretett a társaság központjában lenni, melyről olykor-olykor elégedetten meg is állapította „senki sem táncol annyit, mint én, senkinek udvarolnak annyian, mint nékem”,³⁵ sőt „Füreden az idén először nékem hozatik szerenád [...] tehát ebben is én, leginkább kitüntetve”.³⁶ Vagy máskor, ha éppen szobájának ablakában állt, az arra járóktól egy-egy „ablakparádét kaptam, úgy mint egyáltalán minden ismert s nem ismert uraktól, az egy Bizayt kivéve, ki éppen azáltal kitüntet, azaz tiszteletét mutatja: mivel ki nem tüntet”.³⁷ Ha tehette, a táncparketten előszere-ttel élt női előjogaival, mintegy jelezvén, őt ki kell érdemelni; így az Anna-bál estjén is „már sok kosarat osztottam”,³⁸ büszkélkedik.

Mindkét fiatal balatonfüredi időzése a szezon végén váratlan irányt vesz. Etelka édesanyja hirtelen bekövetkezett tragikus halála miatt kénytelen elhagyni a fürdőt, hol élete legmeghatározóbb vakációját töltötte. Végül füredi udvarlója feleségeként, Szekrényessy József mellett éli le életét. Ezzel szemben Zichy Gézátnál fölháborodott szülei mintegy hazarendelik, mivel mulatozásai „aggodalmos méreteket kezdtek ölteni”.³⁹ Apja kétszavas sürgönye, végképp távozásra készíti: „Hazajönni! Papa.”⁴⁰

Jegyzetek:

1. Blaha Lujza: *Életem naplója*. Budapest: Magyar Lap- és Könyvkiadó Részvénytársaság, 1920. 238.
2. PFL TAL Acta recentiora h, Panaszkönyv (1836–1840). 69.; Hudi József (szerk.): *Balatonfüredi panaszkönyv 1836-1840*, 117.
3. Katona Csaba: *Füred és vendégei. Egy fürdőhely és „társadalma” az 1840–1860-as években*. Korall, (2002) 7-8. sz. 62.
4. PFL TAL Acta recentiora h, Panaszkönyv (1836–1840). 68.; Hudi József (szerk.): *Balatonfüredi panaszkönyv 1836-1840*, 116.

E regényes hősök – kik éppen annyi idősök, mint jelen tanulmány szerzője – kalandjai új perspektívából láttatják a füredi fürdőközönség mindennapjait. Soraikat olvasva szemünk előtt meg-elevenedik a romantika századának tizenéves társadalma, mely a merev polgári hétköznapokból kitörve vígad hazánk e „kies” vidékén.⁴¹

Összegzés

A dolgozatomban vizsgált időszakban, a 19. században a fürdőkultúra legfőbb előmozdítója a romantika hatására megváltozott természet- és életesszeményfelfogás. Füred sajátosságának, a Balaton-parti elhelyezkedésének következtében szemtanúi lehetünk a Balatonban való fürdés első pillanatainak, majd nyomon követhetjük annak népszerűsödését és divattá válását. Megfigyelhetjük a reformkor polgári kezdeményezéseit a fürdőtelep fejlesztése során, a szabadidő eltöltésének különböző formáit és a társadalmi érintkezés sajátosságait. Valójában ekkor kezdődik meg a napjainkig létező Balaton-kultusz.

Mára, a 21. századra a tanulmányban elemzett számos aspektus megváltozott vagy eltűnt. A három különálló települést, Füred és Arács falvakat, illetve a savanyúvízi fürdőtelepet 1954-ben Balatonfüred néven egyesítették. A Savanyúvíz forrása mellett gyógyítási céllal létrejött intézet fokozatosan vesz-tette el népszerűségét, és a hangsúly átkerült a Balatonban való fürdésre, a nyaralásra, amely a tó egész környékén elterjedt, és tömegkultúrává vált. A gyógyfürdő először szanatóriummal alakult, majd az államosításkor, 1949-ben kikerült a Bencés Rend tulajdonából, és megalapították a Balatonfüredi Állami Szívkórházat, amely a mai napig működik a városban. Ezzel párhuzamosan Balatonfüreden rohamosan átalakultak a szórakozási formák a korábbiak mellett, vagy azok kárára, így például a lövölde megszűnt, a színházi élet elvesztette egykori jelentőségét, míg Anna-bált továbbra is rendeznek. Végül Füreden a bencés múlt lassacskán elfelejtődött.

5. Lichtneckert: *A balatonfüredi savanyúvízi gyógyfürdő története...*, 255.
6. Katona Csaba: *Zsidóság a balatonfüredi fürdőn a 19. században*. Szombat, 2023. szept. 12.
7. Katona: *Füred és vendégei. Egy fürdőhely és „társadalma” az 1840–1860-as években*, 62.
8. Lichtneckert: *A balatonfüredi savanyúvízi gyógyfürdő története...*, 255-256.
9. Orzovenszky: *Balatonfüred és gyógyhatása*, 34.
10. Lichtneckert: *A balatonfüredi savanyúvízi gyógyfürdő története...*, 253.

11. PFL TAL Acta recentiora h, Panaszkönyv (1836–1840). 21.; Hudi József (szerk.): *Balatonfüredi panaszkönyv 1836-1840*, 73.
12. Lichtneckert – Écsy: *Écsy László balatonfüredi fürdőigazgató naplója 1863-1892*, 183.
13. Nincs tudomásunk ilyen tartalmú rendeletről.
14. PFL TAL Acta recentiora h, Panaszkönyv (1836–1840). 108.; Hudi József (szerk.): *Balatonfüredi panaszkönyv 1836-1840*, 151.
15. PFL TAL Acta recentiora h, Panaszkönyv (1836–1840). 108.; Hudi József (szerk.): *Balatonfüredi panaszkönyv 1836-1840*, 152.
16. Balaton-Füredi Napló, 1. évf. (1861) 14. sz. 112.
17. Táncsics – Csorba: *Táncsics Eszter és Csorba Géza naplója*, 73.
18. Slachta: „...kacérkodni fogok veled.” *Slachta Etelka soproni úrileány naplója*. 137.
19. Babay: *Szép Balaton Mellől, mesék és elbeszélések*, 42-50.
20. Lichtneckert – Écsy: *Écsy László balatonfüredi fürdőigazgató naplója 1863-1892*, 192.
21. Lichtneckert: *A balatonfüredi savanyúvízi gyógyfürdő története...*, 257.
22. Balaton-Füredi Napló, 1. évf. (1861) 17. sz. 137.
23. Blaha: *Életem naplója*, 240.
24. Slachta: „...kacérkodni fogok veled.” *Slachta Etelka soproni úrileány naplója*, 132
25. Uo. 3.
26. Uo. 130.
27. Slachta: „...kacérkodni fogok veled.” *Slachta Etelka soproni úrileány naplója*, 132.
28. Uo. 136.
29. Uo. 152.
30. Slachta: „...kacérkodni fogok veled.” *Slachta Etelka soproni úrileány naplója*. 137.
31. Katona: *A szórakozás legális és illegális formái Balatonfüreden...*, 28. idézi gróf Zichy Géza: *Emlékeim*. 120.
32. Slachta: „...kacérkodni fogok veled.” *Slachta Etelka soproni úrileány naplója*. 137-138.
33. Katona: *A szórakozás legális és illegális formái Balatonfüreden*, 28. idézi gróf Zichy Géza: *Emlékeim*. 118-119.
34. Katona Csaba: *Slachta Etelka soproni úrileány balatonfüredi nyara 1841-ben*. Füredi História, 5. évf. (2005) 2. sz. 3.
35. Slachta: „...kacérkodni fogok veled.” *Slachta Etelka soproni úrileány naplója*. 158.
36. Uo. 151.
37. Uo. 183. (Az idézetben eredetileg szereplő sajtóhibát javítottam.)
38. Uo. 171.
39. Katona: *A szórakozás legális és illegális formái Balatonfüreden...*, 27. idézi gróf Zichy Géza: *Emlékeim*. 120.
40. Uo. 28. idézi gróf Zichy Géza: *Emlékeim*. 121.
41. Slachta: „...kacérkodni fogok veled.” *Slachta Etelka soproni úrileány naplója*. 3.

a Balaton részről FÜRED von der Seeseite

Szerelmey Miklós: Füred a Balaton felől (1848)

Forrás: https://cdn.magyar nemzet.hu/2021/07/-meDziM45oHt9w9Irxvdjfm0edih_9ntjXJ57I1NbL8/fill/940/612/no0/1/aHR0cHM6Ly9jbXNjZG4uYXBwLmNvbnRlbnQucHJpdmF0ZS9jb250ZW50LzgzZDgyYjJkODk2NDRiMTBhODI1MmVjMGIzMTk1MDQz.jpg

Letöltés ideje: 2024. augusztus 19. 19 óra 38 perc